

میره کتیبا بدليس

پشتى کوشتنامير

شہر خانہ دیره کنفیس

۱ نفیسین : د. ماجد محمد زاخویی

بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دوماهییت ژ دهسته لاتا وی ، و ل گورهی وان به لگه نامه یین ئوسما نیان ئه وین که قتینه د دهسته مهدا ل سالا ۲۰۱۴ و بۇ جارا ئیکىن ب رەنگە کى زەلال خويا بۇو كۆمۈر شەردە خان ژ لاین ئوسما نیان قە هاتىيە كوشتن^(۱).

هەر دىسان بابەتى دى يى گۈرنگ ل قىرى ئەوه سال و دىرۆكاكا كوشىتا مير شەرەفخانى، چونكى هەتا بەرى دەمەك نە دوپەر وەسە دەھاتە زانين كۆ مير شەرمەفخانى ل سالا ١٦٣٠ وەغەرا دووماهىيىن كىرييە و دەھان دىرۆكەنفيisan ئەف شاشىيە ۋە دىرۆكەنفيis (مەممەد تاھىر بورسەلى) فەگۇھاستىيە، لىنى بە ھارىكارييا بەلگەنامەيىن ئۆسمانى ئەف شاشىيە ھاتىيە داستقەكىن.

زیستهباری ئەفما بورى بابەتەك دى گۈنگە و ئالۋۇز ل
قىيرى دەھىتە پىش ئەو ژى جەھگۈرئ شەردەخانىيە و چارەندىشىسىن
دەستتە لاتىن ل مىرىھەكتىيەن پشتى كوشتنا وي، كو د راستىدا
شىلىپياتى و نەزەللاپىيەكە مەزىن ل سەرەھىيە، لىن پشتى بىزائىن
چىر و پىككۆلىپىن بىن وەستىيان مە شىايىھە وى تارىياتىيە زەلال
بىكەين و بەرسىغا پرسىيەن بۇورى بەدىن، ئەفە د دەمەكىدا
كۆ نابىت ئەمۇ كىريارىن دىزىيەن و تالانى و كوشتن و ھۆڤاتىيەن
و وېرەنگىرنى يا ئۆسمانىييان ل بىدىسىن پىادەكىرى ژ بىرا خود
بىھىن، بەلكو گۈنگە ناقىچاڭ ئۆسمانىييان يىن دروست بەھىتە
دياركىرن دویر ژ ھەولىپىن جوانكىرن و سپېكىرنا لەپەرپىن دىرۋىڭا
وان يا پىراتىپيا وى رەش دەرىبارەي باب و ڪالاپىن مە.

دیاره کو سالین دووماهیین ڙ دستهه لاتا میر شهروخانئ
دیرۆکنثیس (١٥٧٩-١٦٠١) و سالین پشتی دستهه لاتا وي
سالین گهلهک شیلینه د ٿیئن میرگهها بدليسيدا ج ڙ لايئ
په یوهندیيئن ميرگههئ ل گهل ئۆسمانييان ڙ لايئهکن ههروسا
ڙ ئاليين دستنيشانكرنا جهگريئن وي ڙ ميرئن دستهه لاتا
ميرهڪتیا بدليسن وهرگرتين ڙ ئاليههکن ديشه.

بن گومان میر شهربخانی دیرۆکنچیس دهستبەرداری
دهسته لاتا بدليسى بوبويه ژيۇ كۈرى خوه شەممەددىنی چارى
ل سالا ١٥٩٧ و ئەف چەندە ڙ لايى مير شهربخانى ب زەلالى د
شهربەنامە يا ويدا هاتىيە دياركىرن، لىن بابەتن شىلى و نەزەلال
ئەوه كو نە مير شەممەددىن و نە ميرەكتىيا بدليسى ل
سەرەدەمن وى د ژىددەرىن ديرۆكىيدا دەربىاز نابن و تارىياتىيە كا
دزوار ل سەمەر بېرىشە بهرنا بدليسى و بارودۇخىين ميرەكتىيە ل
وی چاخى ھەمە.

سهرمای هندی کو وہا دھاته زانین د ناف
دیرۆکنڅیساندا کو په یوهندیبین میره کتیبا بدليسن ل ګهل
ټوسمانیان ګلهک باش و ساخلم بون و ب تاییهت ل ګهل
میر شهردخانی پېنجن (دیرۆکنڅیس) و ئهو نیزیکترین میری
کورد بوبو ڙ ټوسمانیان و ئهو حمزیکهر و میری بناز یئ
ټوسمانیانه، لئن د راستیدا وہسا نه بوبو و رویدا تین دیرۆکی
دیرۆفاڻی ئهه، جهندی خوپا دکمن و ب تاییهت (ویدانن: سالن)

٩٩ د ناف دیرۆکنفیساندا و سا دهاته زانین کو پهیوهندییین میرهکتییا بدليسى ل گەل ئۆسمانييان گەلەك باش و ساخلم بۇون، ٦٦

يا ئېكىن ئەم سارىيما د پهیوهندییین شەرەفخانى ل گەل سولتان مورادى سىيىتا پەيدابۇولى ل سالا ۱۵۹۳ پشتى كود قىن سالىدا سولتانى بېپار دايى مير ژ دەستەلات و بىرىقەبرنا بدليسى بهىته لادان، ل گۈرەي بەلگەيەك ئۆسمانى كو ديرۆكما وى دزېرىت بۇ ۱۰ تەباخا ۱۵۹۳ هاتىيە هنارتىن ژ ئىستەنبۇلى بۇ وىلايەتا وانى هاتىيە دوپاتىكىن كو مير شەرەفخان ژ دەستەلاتا سنجەقا بدليسى هاتىيە لادان، ھەرەوسا د بەلگەيىدا سولتانى دياركىريه كو شەرەفخانى زەعامەت و تىمار و پۇستىن خوه ل سەر زەلام و ھەقالىن خوه دابەش كرىنە، ۋېر ۋىن چەندى سولتانى ژ وىلايەتا وانى خواتىيە كو رېكىن نەدەنە شەرەفخانى ئەم ب ئەقان كاران راپىت و مافى وى نىنە ب ج رەنگان ئەم مايتىكىرنى د ئەقان كاراندا بىكتە، د ھەمان دەمدە سولتانى داخواز ژ وىلايەتا وانى كىريه كو دېقىت هوين ل گۈرەي ياساين كار بىكتە^(۱).

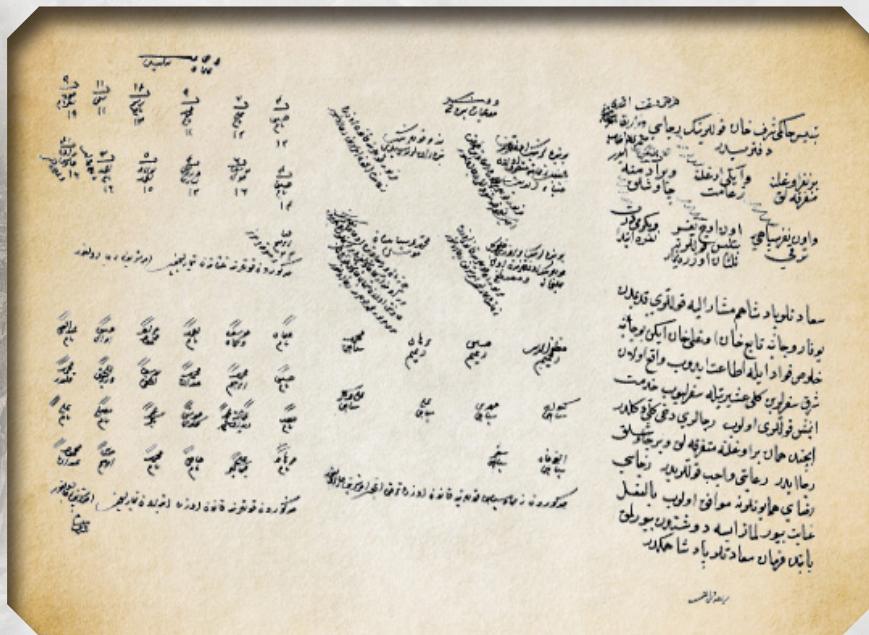
گومان نىنە كو سولتانى ئەف بېپارا دئوار بۇ وىلايەتا وانى هنارتىيە چونكى مير شەرەفخانى ژ بەرى وى دەمى ھەزمارەك داخوازىيان ژ سولتانى كىرىون مينا دانا موتەفرىقەيەكىن بۇ كۈرى وى زىائەددىنى، دوو زەعامەتىن ژبۇ دوو كورپىن دى^(۲)، چاوىشىيەكىن^(۳) بۇ ئېك ژ زەلامىن وى و پەلەبەرزكىرنا ۱۰ زەلامىن وى بۇ پەلەي سپاھى^(۴) و ۱۳ تىماران بۇ خودانىن خزمەتنى د بدلىسىدا و ھندەك پۇستىن دى ژبۇ ھندەك زەلامىن دى، ل دووماهىيىا بەلگەيەن شەرەفخان ديار دىكتە كو داخوازا وى ئاراستەكىرييە بۇ بەرىز سولتانى دەولەتنى دېيت ئەفا بوورى ژ داخوازىيان مير شەرەفخانى ئەگەرى^(۵) تىكىدانا پەيوهندىييان بىت، چونكى سولتانى ب مايتىكىرن د كاروبىارىن دەولەتنى و وىلايەتا وانىدا دزانى، لى كارى دەگەمن و نەچاقھەرىكىرى ئەم كو مير شەرەفخان يى مایى ل سەر پۇستىن خوه تا سالا ۱۶۰۱ ئانكى بېپارا سولتانى ئەوا ل سالا ۱۵۹۳ دەركەفتى ژبۇ لادانى وى جىبەجى نەكىرييە، دېيت ئەفنى چەندى ژى پەر ئالۇزى دېپەيوهندىيياندا پەيدا كىرىن، چونكى ميري بېپارا سولتانى ل ھەشكەدىوارەك دايە.

ئەگەرین تىكچوونا پەيوهندىيىن مير شەرەفخانى ل گەل ئۆسمانييان :

دېيت بابەتنى ھەرەگەرنىڭ دەريارەي پۇزىن دووماهىيىا مير شەرەفخانى زانىنا وى چەندى بىت كا ج ل بدليسىن پويىدایيە ژ پويىدانييەن كو نە ب ساناهىيە ئەم بشىيىن ب باشى خەيال بىكەين، ھەرمەسە ئەگەرین تىكچوونا پەيوهندىيىن شەرەفخانى خودان سەنگ و گەرنگىيىا سىاسى و لەشكەرى ل گەل ئۆسمانييان، ئەگەرین ب دووماهىيەكەتىن دەمى زېرىن يى مير شەرەفخانى ل گەل ئۆسمانييان و زانىنا ئەگەرین ئۆسمانى پالداین كو وى بېپارا بترس دەرىيەخن دەريارەي كوشتنا ئېك ژ گەرنگىتىن مىرىن كورد و ئەنچامىن فى كارى ل سەر كورد و ئۆسمانييان، چونكى د راستىدا سالىن پشتى نقيىينا مير شەرەفخانى بۇ شەرەفناھىيەن ل ناقبەرا ۱۵۹۷ تا سالا كوشتنا وى ل ۱۶۰۱ تىزى بۇون ب گەلەك پويىدانييەن گەرم و گۈر كو بدلىسىن پېيدەفيياتى پى نەبۇو، چونكى نە د خزمەتا ئىمەناھىيىا بدلىسىدا بۇون، ھەرمەسە نە د خزمەتا ميرى و خىزانى ويدا بۇون، دېيت ئەگەرى نەدارشتىن شەرەفخانى بۇ وان بوبىھر و پويىدانان يىن بلەز پەيدابۇوين ئەم بىت كو شەرەفخان ل سالا ۱۵۹۷ ژ نقيىينا شەرەفناھىيەن ب دووماهىيەك هاتىيە و پىتىيا وان پويىدانييەن نەخواستى ل پشتى سالا ناقبەرى پەيدابۇوين و ئەم د ناف وان بوبىھر اندا دەرباز دبۇو و ھېشىتا پويىدان گەرم بۇون و ئەنچام دىارنەبۇون، چونكى نقيىينا پويىدانان دەممەك دېقىت دا ئەگەر و ئەنچام زەلال بىن و پاشى بھىتە نقيىين، ھەرمەسە گومان تىدا نىنە كو مير شەرەفخانى نەدەفيا پەيوهندىيىن دېپەن بىن ئەل ئۆسمانييان ب نقيىينا وان بوبىھر ئەنچام دەرەتكەن ل گەل ئۆسمانييان پويىدان. ئەم د كاودانەكىدا دببورى ب پاستى مەزۇتىر بۇون ژ وى چەندى كو شەرەفخانى دەرفەتا ھزرىكەن و نقيىينەن ھېبىت، چونكى ئەم مژۇپلى ھندەك كارىن دى بۇ كو وان كاران ئەم ژ نقيىين دۈرئىخىستبوو و ب تايىھەت ل سالا ئەم تىدا هاتىيە كوشتن ل ۱۶۰۱.

سەرەپايى ھندى كو زانىارى گەلەك كىيم و ھەزارن، لى گەرنگە بچىن د ناف ئەگەرین تىكچوونا پەيوهندىيىن شەرەفخانى ل گەل ئۆسمانيياندا ب ھەبۇونا ھندەك پېشھاتىيان كو دېيت مە بىكەھىنە ھندى كا ج د ناقبەرا ھەردوو ئالىياندا هاتىيە پويىدان

نامه‌یا شهردهخانی بو ئىستانبۇل شاندی و تىدا كۆمەك داخوازىيان كرينه موتەھرىقىيەكى زىۋىتى خود زىائەددىنى.

زیمر هله لویستین ب ویرهک یین میری کورد والیین وانی
ین وی دهمی (ئەحمد پاشا) ب کۆمەکا کارین تۆلەکەرنى
و یین هۆفانە رابوویه دزی میری و میرگەها وی، مینا ل
بەدلیسن لادانا هەر کەسەکى وی قیایى ژ کارى، هەرودسا
دزین و دەستەسەرکرنا سامانى میری و میرگەھى و سوتنا
گەلەك ژ پېرۇزىيەن میرگەھى و بەلاقىرنا تەقلەھەقىيەن و
زنانېرنا ياسايىن و زىنداڭىرنا هەر کەسەکى نە ب دلىن وی
، بىن گومان ئەف جۆرە کارین ئاست نزم خالا نەزقپىنى بۇو
د پىكاكا پەيوەندىيەن شەرەفخانى و ئىستەنبۇلىدا پشتى كو
دەولەتى بېيار دايى قى میرى کورد يى مەزن بچويك بكمەت
و رۇلىن وى ژناف بېەت و میرگەها وی يا بهىز لازى بكمەت و
تۆلەکەرنى ل میرەکى کورد فەکەن كو پىر ژ جارەكى
ھەفركىيا بېيارىن ئىمېراتورىيەتا ئالى ئۆسمان كرى.

”سەرەپاى هندى كۆ زانىارى گەلەك كىيم و
ھەزازن. لە گرنگە بچىن د ناڭ ئەگەرىن
تىكچۈونا پەيۇەندىيىن شەرەفخانى ل گەل
ئۆسمانىياندا.“

هەزەوسا د لىيكانەكا دى يا
نەرتىنيدا د ناقبەرا مير شەرفخانى و
ئۆسمانىيياندا ئەم بۇو كۇ سولتانى ز
وى خواستبوو كۇ ئەم بەدلەيسىن بجه
بەيلىت و شارى خېزان هەلبىزىرىت
وەك بارەگايىكەن نوى بۇ ميرگەھا
خوه، ئەف داخوازىيە ل ۲۰ گۈلانا
سالا ۱۵۹۶ دەركەفتىيە^(۷)، لىن مخابن
ئەگەمرى دروست يىن ل پشت قىن بپىارا
سولتانى ناھىيە زانىن، لىن ب ھزا مە
ئەگەر دى ئەم بىت كۇ سولتانى
دەشىا مير شەرفخانى نەچار بكمەت
گىريدىايى فەرمانىن ئۆسمانى بىت و
ديار بكمەت كۇ ئەم دويىھلەنانكىن
ئۆسمانىييانه نە ھەقىكە و گىريدىايى

فهرمانیین دولته تییه و د ناف سنوریین ئۆسمانیدا دژیت و ژ وئی
ئیکىن بچویکترە کو دژی ئیستەنبۇلنى راوهستىت و ب تايىبەت
پشتى میرى نافبرى بىيارا سولتانى پشتگوھ هاقىتى ل سالا
1593، لى يى گرنگ و نەچاقەرىكىرى ئەو بۇو میرى كورد فىن
جارى ئى هەفركىيى سولتانى و ئۆسمانىييان كر و ژىق هەمېيان
دیار كر كو ئەو يىن ھەي و ئەو ب وى رەنگىن وى دەپت دژیت
و ئەو د جوگرافيايەكىن و وەلاتەكىيدا دژیت ئیستەنبۇلنى ماف
ئىنە فەرمانىن خوه ل سەرسەپىنت.

د ههمان دهمندا هندهک ئاماژه ههنه کو دېت مير
شهرەفخانى دەستەھەلات ژیو كورى خوه ھىلابىت، ژىھەر فشارا
زىدە ياخۇشىمىيەن كۈنىڭ كەنەنەپەن ئەقىن پىنگاۋىنى بەھافىزىت،
مەينا كەھفتا وى ل بەر پىلەكى ئەقىن ئىسەتبولۇن كوب
چەنگان نابىت شەردەخان مايتىكىرنى د كاروبارىن وىلايەتا
وانىيدا بىكتەت^(٧)، لەن بەرۋەزى قىن ئىكىن فەكۆلەر (بەكىر
كوتىك ئۆغلو) دىيار دىكەت كەنەنەپەن ئەقىن ئەقىن دەستەھەلات ژیو
كورى خوه بەردايدى ژەنگەرى مايتىكىرنى زىدە ياخۇشىمىيەن
د كاروبارىن مىركەھا ويدا و ب تايىھەت د بايەتى دامەز زاندىن
شهرەفخان پېرابۇوى د بەدلەسىدە، چونكى ب هىزرا ئۆسمانىيەن
ئەف كارە ب تىن مافىن وىلايەتا وانىيەت^(٨).

سالا ۱۵۹۸-۱۵۹۹، د فن سالیدا میر حسینی جانبولاڑی چاف
ب سهرکردیں جہلاییان قمره یازجی کھفتییه، ڈبر فن
چندی ئهم دویر نابینیں کو میر شہرخفخانی په یوہندیبیں
نهینیں ل گھل جہلاییان ہے بن، دھیت ئهم ل بیرا خوه بینیں
ہهروہک مه ڈبری نہا دیارکری کو فہرہاد بھگیں کو
ئوسمانیبیان ل بدليسٽ دامہززادین وہک میر پشتی کوشتنا
میر شہرخفخانی ڈ لاین جہلاییان فہرہ هاتبوو کوشتن.

سالا کوشتنا میر شہر مفہانی و جھگڑی وی :

د بله‌گه‌نامه‌یه‌کا نوسمانی‌یاندا داخوازی‌یه‌کا میر شهره‌فخانی هاتیه‌ر ژ دمه‌لکا نوسمانی تیدا میری ناقبری ل سالا ۱۶۰۱ ژ نیسته‌نبولن دخوازیت کو که‌سی ب نافی عه‌لی به‌که) وهک سره‌روکن هوزین (بیلان و خنداقی)^(۱۱) به‌یته دهستنی‌شانکرن، بن گومان ئاهه ئاماژه‌یه کو میر شهره‌فخانی دیرۆکن‌ثیس ل پشکه‌ک ژ سالا دیارکری ساخ و زیندی بوبو، لئن د بله‌گه‌یه‌کا دیدا براین میر شهره‌فخانی (خله‌ف خان) نامه‌یه‌ک بوق سولتان محمد مهدی سیئین شاندیه هم‌ل سالا ۱۶۰۱ و تیدا گازندی بوق سولتانی دکهت کو ((سته‌مکار و دلرهق و زوردار ئە‌حمدە پاشایی کورى نەمر شهره‌فخانی خودى ژى پازى بیت تقدیر کو ژیئن وى ب تىن ۸ سالن دهسته‌سەر كرييە و برييە ئىسته‌نبولن))، ئاهه ژى ئاماژه‌یه‌کا ديازه ل سەر كوشتنا شهره‌فخانی د وى سالىدا، د هەمان دەمدا گازندىيەن خله‌ف خانى ژ سولتانى ئاماژه‌یه کو خله‌ف خانى ج پۇل د كوشتنا براین خوه میر شهره‌فخانىدا نەبwoo ژیو و مرگرتنا دهسته‌للاتا ميركىتىيا بدللىسى، چونكى پەيشىن خله‌ف خانى د گازندىيما خوددا بكاره‌ينايىن مينا ((سته‌مکار و دلرهق و زوردار و خودى ژى رازى شهره‌فخان)) ئاماژه‌یه ژیو هەفخەمبيا وى ل كەل براین وى و گاودانىن ميره‌كتى تىدا دەرياز بوبو.

فه کولمر مستهفا دهقان و قورال گهنج ژ هندهک
چاچکانیبیین ئەرمەنی فەدگوھیزىت كۇ میرى بىلىسىن ب
رایپەرىنهكى رابوبويه دىزى ئۆسمانىييان ل سالا، ١٥٩٨، ھەر زېھر
قىن چەندى ئۆسمانىييان بېيارا كوشتنا وى دەرئىخست و ئەم
میر كوشتىنە^(١)، بىن گومان د شىاندايە خەيال بىكەين كو
ئەگەرئى فىن رايپەرىنى كارىن والىيەن وانى ئەحمد پاشايى بن
و ھەلويىتى وى يىن دىزمەنكارانە ژ میرى بىلىسىن و بىلىسييان،
د ھەمان دىمدا ئەھ رايپەرىنه ڈەگەردك بۇ كو پەيدىنلىيەن
میرەكتىيا بىلىسىن ل گەل ئۆسمانىييان خرابىر بىن.

هروهسا دفیت ئەم هزر د هنديدا بىكەين كۈ دېيت مير
شەرەفحانى جارەكا دى پەيەندى ل گەل سەھەفييان گۈرىدابن
دۇستىن وي يىن كەقىن پشتى كۆ مىرى دىتى ئۆسمانى ل
سەر لوازىكىرنا رۆلى و بچووکىرنا كەسايەتىيا وي د ناف
كۈرداندا رېذن، هەرمەسا ئۆسمانىييان دزانى كۆ ئەو ل گەل
كۈرىئىن شاھ تەھماسىبى مەزن بوبىه و هاتىبىي پەروردەكىرن، ز
ئالىيەكى دېقە دفیت هزر بىكەين كۆ دېيت ئۆسمانى نەرازى
و نەئارام بن ژ وى هيىز و هەۋمۇونا مير شەرەفحان گەھشتىرىن
و كونترۆلكرنا وي بۇ دەقەرەكا بەرفرە و نىزىك ژ سەھەفييان،
دۇير نىنه مير شەرەفحانى بېپارا نەدانى خويىك و باجەيان
بۇ ئۆسمانىييان دابىت، جونكى میرەكتىبيا وي (بدلىس)
حڪومەتكا پاشتوپشت (ويراسى) دانپىداڭكىرى بۇ ژ لايىن
ئۆسمانىيائىقە، و ل گۆرەقىن چەندى نابىت میرەكتىبييەن
ب پەليا حڪومەت باجه و خويىكى بەمدەن ژىلى هندهك دەم و
كادانىن كىيم و دەستىنىشانكىرى، باشتىرىن بەلگە ل سەر قىن
چەندى ئەمە راپوونا ئۆسمانىييان ب كىريارا پىقاتا ئابورىيەن
بدلىسى (أجمال تحریر) ل سالا ۱۶۰۳، يان ئىيكسەر پشتى
وان رويدانىن كەرم يىن كۆ ل بدلىسى پەيدابوون.

دبيت دروست بيت ئەگەر ئەم ھزرەكا دى ژى
بىكەين كۇ دبيت مير شەردەخان د راپەرينىن جەلالىيان
دزى ئۆسمانىياباندا بەشدارىبووبىت ل سالا ١٥٩٦-١٥٩٧ يان ژى
ب نەينى پالپىشىتىيا وان كىرىت دزى ئۆسمانىيابان، يان ژى
فەرمانەكا ئۆسمانىيابان ب دزايدەتىكىرنا جەلالىيان رەتكىرىت،
ل سەر ۋىن جەندى ئەكولەر دەقان خويا دكەت كۇ مير
شەردەخانى كۆپىيەك ژ شەردەنامە ياخوا وەك دىيارى دايە ميرى
ميرەكتىيَا كلىسىن (باڭورى حەلەبى) حسېتىنى جانبلاڭادىز ل

مطلع
دو رو خود را بگشتن میکاریم و ساخته عرض میکنیم و زدن و جو و جو و
دو رو خود را بگشتن میکاریم و ساخته عرض میکنیم و زدن و جو و جو و
دو رو خود را بگشتن میکاریم و ساخته عرض میکنیم و زدن و جو و جو و
دو رو خود را بگشتن میکاریم و ساخته عرض میکنیم و زدن و جو و جو و

بیت و فیابیت بثیت دویر ژ سیاسه‌ت و دهسته‌لات و بریشہ‌برنی،
یان ژیمر هندہک نہگھرین دی بیت، لئے یا پتر نیزیکی
پاستیین ئهود کو با بن وی شہرخانی پیکنہ‌دابیت کو ئهود
دهسته‌لاتیں ل بدليس بريشه ببھت ژیمر وان ئاریشہ‌بیین پهیدا
بووین د نافبهردا تؤسمانی و میر شہرخانیدا تا وی دهمن
شہرخان قان ئاریشہ‌یان چاره دکھت ل گھل تؤسمانییان و
گھاندندا بدليس بے کھنادکھن ئارام.

ڙ ٿالیيڪن ديشه مه ٿامارڻيئه کا گهلهٚ زهلاں
د دهفتهٗ ماليهٗ ته کا ٿوسمانيدا Maliye Mudever
ٿه رشيفي ٿوسمانيدا ديتبيه کو زيانه ددين ڪوري شه ره فخانى
وهک مير دهسته لات ل ميره ڪتييا بدليسي دکر و ديرؤک
ڦن به لگهين دزفرپت بو ۲۰ پر جهبا سالا ۱۰۰۹ ڪوچي، کو
دکھه قيٽه به امامه دري ۲۵ ڪانوونا دووچن سالا ۱۶۰۱.

د زماره‌یه ک به لگه‌یین دی بیین ئۆسمانییاندا هاتییه
کو سولتانی کەسەک ب ناقن فەرھاد بەگ دامەززادنییه وەك
میر ل بدلىسى ل گولانا سالا ۱۶۰۱، لىن ئەۋۇز لايىن جەلابىيەندە
هاتییه كوشتن^(۱۴)، دېيت كوشتنا وي پەيموندى ب كوشتنا مير
شەرفخانىيە ھەبىت، بەلكو دېيت كوشتنا فەرھاد بەگى
تۆلەقەكىن بىت بە كوشتنا مىرى شەرفخانى بىلىسى.

ههر وهک مه ل سهري ديارکري کو مير شهرفخانى
دهست ژ دهستهه لاتا بدليسن بهرداييه ژيو کوري خوه
شهمسه ددينېن چارى ل سالا ۱۵۹۷ و ج گومان ل سهري فې
چهندى نين، لئن خالا ئاززىتىمەر ئەوه کوبج رەنگان ناقى فى
ميرى د چاھىكانييىن ديرۋىكىدا دەرباز نابن و ئەفه گەلهك
پرسان د دويش خودما دەھيليت، چونكى ياسروشتى ئەوه کو
ئىيىدى مير شهمسه ددينېن چارى دهستهه لاتىن ل ميرەكتىيىن
بىكمەت هەر ژ سالا ۱۵۹۷.

دبيت ئەف تاريياتييا ميرەكتى تىدا دەرياز بۇوى و نېبۇونا زانيارييان ژ ئەگەرئ نېبۇونا رۆلۈ ميرى نۇي بىت شەمسەددىين چارى) د ميرەكتىيىدا، ھەروەسا دبيت ژ ئەگەرئ راوهستيانا وى بىت دويير ژ مەملانى و ھەفچرىكىيا ئۆسمانى-سەفەوى، يان پويىتەپتەدانا وى بىت ب دەستەلات و بىرچەبرىنى، يان ژى دبيت كەسەكىن دویر دونىا و سوووفى

ز ئالىيەكى دىقە ئەگەر ئەم ھز بىكەين كو
مير شەرەفخان دەستبەردارى دەستتەلەتا بەدلىسىن نەبۈويە
ل سالا ١٥٩٧ ز ئەگەر ئەنئارامىيىا پەيپەندىييان ل گەل
ئۆسمانىييان ھىنگى دەقىت ئەم دىيار بىكەين كو داخوازىكىدا
مير شەرەفخانى ز ئىستەنبولى بۇ دامەززادىنى ئاماڭىدىك بەيىزە
وهك سەرۋوک بۇ ھۆزتىن بىلەن و خەندەقى ئاماڭىدىك بەيىزە
كىو پەيپەندى د نافىبەرا ھەردوو ئالىيياندا تا راپدەيەكى ئارام
بۇون ل دووماهىيىا سالا ١٦٠٠، چونكى نەڭلاڭانىيە كو مير
شەرەفخان داخوازىييان ز ئىستەنبولى بىكەت د دەمەكىيدا كو
پەيپەندىيىن وى و ئۆسمانىييان ئەنئارام بنى، لىن د ھەمان دەمدە
رەمانا قىن چەندى ئەو نىنە كو پەيپەندىيىن ھەردوو ئالىييان
بەرددوام ئارام بۇون و د ئارامىيىدا دىبورىن.

ل قییری ئەم دى ل بىرا خوه ھىنین يا مە ژبەرى نە ئاماژە پىدادىي كۈمىز شەرەفخانى داخوازىيەك ژ ئىستەنبۇلىنى كېرىوو كۆمۈن بەگ بەيىتە دامەزانىدەن وەك سەرۋەك ژىپۇرۇنى بىلان و خنداقى ل سالا ۱۶۰۱، ئانكى گومان تىيدا ھۆزىئىن بىلان و سەر دەستەھەلاتى بۇو د سالا ئىنە كۆ ئەم ساخ بۇو و ل سەر دەستەھەلاتى بۇو د سالا ئاقېرىدا، ل قییرى گىرنىكە بىزىن كۆ دېيت ئەم داخوازىيە ل پۇزىئىن دەستپىيەكىن ژ ڪانووندا دووپۇن ھاتبىتە پەوانەكىن بۇ ئىستەنبۇلىنى ژ بەرى ۲۵ وئى مەھىن چۈنكى هەر وەك مە دىياركىرى ژ بەرى نەما كۆ ل ۲۵ فەن مەھىن ناشىن كورى وى زىائەددىينى دەرباز دېيت وەك مىرى مىرەكتىيەن، ھەروەسە پېدىفييە خويما بىكەين كۆ بىراين مىرى شەرەفخانى (خەلەف خان) وەك مىرى بەدللىسىن د بەلگەيەكىدا دەرباز دېيت د ھەمان سالدا ئانكى ل ۱۶۰۱ ھەر وەك مە ژ بەرى نەما دىياركىرى پشتىبەستن ب وئى نامەيا خەلەف خانى بۇ سولتان مەممەدى سىيىن ۱۵۹۵- ۱۶۰۳ شاندى كۆ ل سەرەت لايپەرى نامەيەن ھاتبىيە: ((نامەيا فەرماندى ھېزىئىن مىرى مىرەكتىيە بەدللىسىن خەلەف خان)) دېرۇڭا نامەيەن دزقىرىت بۇ دووماهىيَا مەھا ئيلۇنى ژ سالا ۱۶۰۱، پشتى دەمەكىن جارەكە دى خەلەف خانى دەستەھەلات دايە بىرازىي خوه زىائەددىينى (كورى مىرى شەرەفخانى) ل سالا ۱۶۰۳، ل قییرى دىيار بۇو ژ يابۇرى كۆ ل دەستپىيەكىسا سالا ۱۶۰۱ دەستەھەلات د دەستى مىرى شەرەفخانىدا بۇو، د دويفش وېدا كورى وى زىائەددىينى ھەر ل وئى سالىن و د دويفشدا فەرھاد بەگ كۆ ب بىرا ھەستەنبۇلىنى ھاتبۇو دامەزانىدەن وەك مىرى ژىپۇرۇنى بەدللىسىن ھەر ل سالا ۱۶۰۱ و ھاتبىيە كوشتن، د دويفشدا بىراين مىرى شەرەفخانى خەلەف خان د سىيىكىدا دووماهىيەكىدا ژ سالا ۱۶۰۱، ل دووماهىيەكىن خەلەف خانى ب بىرا ھەستەھەلات جارەكە دى دايە دەستى زىائەددىينى كورى شەرەفخانى د پىشكە دووماهىيەكىن ژ سالا (۱۶۰۱) دا^(۱۵).

”دېيت ئەق تارىياتىيما مىرەكتى تىّدا دەرباز بۇوى و نەبۇونا زانىارىييان ژ ئەگەر ئەنەن بۇونا رۇڭلۇ مىرىنى نوى (شەمسىددىينىڭ چارى) د مىرەكتىيىّدا بىت.“

نامه‌یا میر شهرم‌خانی ژپو نیسته‌نبلوئ شاندی و تیدا داخوازا دستتیشان‌کرنا
عازل بگرد دکمه‌ت و دک سمه‌ت هه‌زت بیلان و خندیک

پشته کوشتنا میر شەرەفخانى : پويidan و بابەليسكىن ل بەدلېسىتە پەيدابووين

ل سەر ۋى باھتى نابىت ئەم ب بىدەنگى و ئارامى ببۇرۇن، بەلكو پىندىقىيە رۆنکرنەكا باش بىتىخىنە سەر قەرىزىا پەيدابوونا واپەرينا بەدلېسىيان دىزى ئۆسمانىييان، ھەر دىسان قەرىزىا کوشتنا مير شەرەفخانى، چونكى ئەم ژەلگەيىن ئۆسمانى وەسا بىهن دىكەين كۈل بەدلېسىتە کوشتن و تەقلەھى و سەتمەكارى و بنپىكىرتا ماغان و توندى و تۆلەھەكىن يَا باھلاقبۇرى، ئەف چەندە ب زەلالى د سکالاھىكىدا دىار دىبىت كۆ ھەزىمەرەك ژ زانا و ماقولىيەن بەدلېسىن ژىو سولتان مەھمەدى سىيىن^(۱۱)، تىپدا هيچىيان ژ سولتانى دىكەن كۆ كار بىكەت ژىو بدووماھىكەاتنا سەتمەكارى و کوشتنى لە بەدلېسىتە، ھەر وەسە گازىنەيىن ژ سولتانى دىكەن كۆ بەگلەرىھەن وانى ئەحمدە پاشايى ئاگرى تۆپخانەيا خوه ئاراستە بازىپرى بەدلېسىتە كەرىيە و ھەۋەدلاٽى کوشتنى، ل دووماھىكە گازىنەيىن دېئىنە سولتانى: «بۇ خاترا خودى فى سەتمەكارىيىن راوهستىن و ئەم ل هيچىيە دلۇقانىيە ھەمەينە» گومان نىنە كۆ ئەف بەلگەنامەيە پشتى کوشتنا مير شەرەفخانى هاتىيە شاندن، چونكى ئەم زانىيەن ئەف سکالاھى نېسىن ل دەمىن گازىنەيىن ژ سولتانى دىكەن د ناف ئاخىتىن خوددا دېئىن: «خودى ژى راپى شەرەفخان». ئانىكۆ شەرەفخان نەمايىد د ژيانىدا، ژ ۋان زانىيائىن ئەبوبەكەر مامۆستا ل خواندەنگەها ئىخلاسىيە ل بەدلېسىتە، زانا عەبدولسەلام يىن مەولا و زانا مەھمەدى مەولا.

ھەر د وى دەمەيدا براين شەرەفخانى خەلەف خان داخوازى ژ سولتانى دكەت كۆ خەلکەن بەدلېسىتە قورتال بىكەت ژ ھىزىن ئەحمدە پاشايى، داخوازى ژ بەدلېسىييان ژى دكەت كۆ ئارامىيىن بپارىزىن تا كۆ ئەف رەشەبایە ل سەر بەدلېسى دەرباز دېيت^(۱۲)، ژ ئەف چەندە مە خويا كرى دىار دېيت كۆ ھەندەك كارىن خراب يىن مەزن ل بەدلېسىتە يىن ھاتىنە پويidan، لىن تىروتەسەلىيىا وان پويidanان ھەندا بۇرۇنى، دېيت ئەف پويidan د پاشەرۇزىدا دىار بىن، دېيت د ھەندا بۇرۇنى دېيت.

بەلن پرسىيارا ئازىنەر ل فيرى ئەمەر ج بۇون زىائەددىنلى جەن باپن خوه تىرى كەرىيە د دەستەلەتا بەدلېسىدا د دەمەكىدا كۆ مير شەرەفخانى ئەف مافە دابۇو كورى خوه شەمسەددىنلى چارى؟ ژىو بەرسىدانا فى پرسىيارى و قەكىندا ئەن گەرىكى دەقىت ئەم زانىيارى و پىشەتە و ڪاودانىن وى دەمن بەدلېسى تىپدا بۇرۇ شرۇقە بىكەين دا بشىئىن بەرسى بەدەن يان ھەر ج نەبىت خوه نىزىكى بەرسىن بىكەين، چونكى بەرسىن نىكلاكەر نىن، ژ لاپەكىفە شەمسەددىن كورى مەزن يىن شەرەفخانى بۇو و ل گۇرەھى نەرىتىن وى دەمى دەپىا وى دەستەلەلت گرتبا پشتى باپن خوه نەك براين وى زىائەددىنلى، بەلن زىائەددىنلى ميرەكتى وەركەتىيە دەستەلەلت كەپرەيە و بۇويە مير، دېيت ئەگەر ئەم بىت كۆ زىائەددىنلى ھەزىر كەرىت كۆ ئەمۇ ژى ماف ل دەستەلەلتەن ھەيە وەك شەمسەددىنلى، ژ ئالىيەكى دېقە دويىر نىنە كۆ شەمسەددىن دەستبەردارى مافنى خودى ب بېرىارا خوه ژىو براين خوه زىائەددىنلى، دېيت كوشتنا باپن وى كارتىكەنەكا خراب ل وى كەرىت و ۋىباپىت ژ ئالۆزىيەن دەستەلەلت و ژ بىكۈزىن باپن خوه و ئۆسمانىييان دويىر بىكەفىت، يان دېيت زۇرى ل وى ھاتىبىتە كەرن ژ لاپەن براين وى زىائەددىنلى و ب زۇرى دەستبەردارى مافنى خوه بۇوبىت؟ د راپستىدا دېيت ئەم بەرسىن دروست يىن ۋان پرسىياران ل داھاتووی بېنىن و دېيت ئەف پرسىيارە بۇ ھەتاھەتايىن بىن بەرسى بېنىن.

لىن نابىت ئەم ژىير بىكەين كۆ مير شەرەفخانى ل سالا ۱۵۹۲-۱۵۹۳ داخواز ژ سولتان مورادى سىيىن (۱۵۷۴-۱۵۹۵) كەرىوو موتەفەرەقەيەكىن^(۱۳) بەدت كورى وى زىائەددىنلى، بىن گومان خودانىن موتەفەرەقەيەيان د دىوانا ھەمایوونى و د باپن عالىدا ل ئىستەنبۇلنى كار دەكىن، مەرەمە مير شەرەفخانى ژ بەستەھەنانا موتەفەرەقەيەكى بۇ كورى وى زىائەددىنلى ئەم بۇ كۆ زىائەددىن د بىاپىن سىاسى و بېرىقەبرىتىدا شاردزا بىبىت، دېيت ئارمانجا مير شەرەفخانى ئەم بىت زىائەددىن بەپىتە پەرمەدەكەن و ئامادەكەن ژىو وەركەتنە دەستەلەتا ميرەكتىيا بەدلېسىتە، ئەقچا دەستەلەلت دايە كورى خوه شەمسەددىنلى تا كۆ زىائەددىن دەمىن موتەفەرەقەيەيا خوه ل ئىستەنبۇلنى دەرباز دكەت و قەدەگەپىتە بەدلېسى، دويىر نىنە كۆ مير شەرەفخانى ئەف چەندە ب زەلالى دىار كەرىت ژىو شەمسەددىنلى كۆ تو دى ميرەكتىيەن ب پېتە بى تا براين تە زىائەددىن ژ ئىستەنبۇلنى قەدەگەپىت.

کو ئەمۇ ل گەل بابىن خۇھاتىنە گوشتن و قورتالىبۇونما تەتەھرى ب تىنى ژېھر ئىپىن وى يىن كىيم بىت.

دەريارەي نەديتنا مە ژىو گۇرى مير شەرەفخانى سەرەپاى لېڭەپىانا مە ياشىپ بىراستى ئەفە وەك گىرىكەكە نەفەكىرى مايە، لە قىرىئى ئەم دى هندەك گەھشتىن و خالان ديار كەين، مينا دبىت كەلەخى شەرەفخانى پشى كوشتنا وي ژ لاين كەسۈكاريىن ويقە هاتبىتە پەقاندىن و ل جەھەكى نەديار هاتبىتە قەشارتن، ج ل گۈندەكى يان ل بازىرەكىن، دبىت ئۆسمانىييان دەست دانابىتە سەر كەلەخى وي و ئەمۇ ل جەھەكى قەشارلى بىنئاخ كىرىت و ب ئانەھىيَا خودى دبىت داپاشەرقۇنىدا ئەم جەھى گۇرى وي بىيىن.

د شیاندایه بیزین کو دهسته‌سهرکرنا تمهیری
کوری بچووک ین شهرهفخانی کو ژیین وی ب تنی ۸ سال
بوون به لگهیه کو دزمنکاری و کهرب و کین د ناقبها
شهرهفخانی و تؤسمانیاندا کویر بوویوو تا وی رادهی سولتان
محمه‌هدی سیین نهرازیبوون دیارنه‌کرییه ژ کارین توند و دژوار
و خله‌ت ین ئەحمد پاشایی، هەروهسا ئامازهیه کو شەپ و
کوشتن پەيدابووینه، چونکی دهسته‌سهرکرنا زارۆکان پشتى
شەپان پەیدا دبیت، هەروهسا ئامازهیه بۇ دوو ڪاران، کو یان
دهستین ئەحمد پاشایی نەگەھشتینه کورین گەنج ینیں دی
ین شهرهفخانی کو دبیت د شەرین دزى تؤسمانیاندا بهشدار
بووین و د ڭەنجامىن سەركەفتا ئەحمد پاشایی و کوشتنا
بابن واندا رەقیین یان خوه بەرزه کرین، یان ژى دبیت ئەهو ل
گەل باپن خوه شهرهفخانی ھاتبىنە کوشتن، ئەم ھز دەھین

پروپری:

442 ; Belleten, Jean Louis bacque- grammont, 1527 Anadolus isyani hakkında yayinlanmamış bir .rapor,S 108-117	bul:1979),s 427 .A.NST, 9/26 ; BOA A.AMD, 1/4 Reflections on Sharaf Khan's .16 .Autobiography, S 50 BAO. A.DVN. 12/54 Reflections on Sharaf: .Khan's Autobiography, S 50 : 14 .تمامشەي دەققىن بەلگىيىن بىكە : 16 .تمامشەي دەققىن بەلگىيىن بىكە M A D - d - n u : 0 7 4 3 9 , S 2 0 M, Dehqan V. Genc, WHY WAS SHARAF KHĀN .KILLED, , İstanbul. Academia.edu ئۇسمانىيان گەلەك ناڭ بىكاردىيىنان وەك دەرىپىرەن ڙ دۈزىنلىن خوھ يېن ناخخۇي مىينا (ئەشقىيا وەحرام زادە وچەلالى) وناقنى چەلالى ھاتبىو ڙ ناقنى (شىشيخ چەلال) ئى كە ب بىراقەكى راببوبو دەزى ئۇسمانىيان ل دەققەرپىن نىزىك ڙ تووقات و دېزاقا ناقپىرى دا شىشيخ چەلالى ئىدىعا دىكىر كە نەم (مەددىيەن موتتەزىدە) ل Sالا ١٥١٩، وزىزىر ڙنچىندى ئۇسمانىيان ھەر بىراقەك دەزى يەن بنانقىن چەلالىيان ناف دىب مىينا بىراقا ھۆزىن چەلالى ويزاقا مير عىلى كۈرى جان بولادى ويزاقا مير فەخرەددىيەن دوزى كە ھەمى بنانقىن چەلالى ھاتبۇون بناف كەن تەماشەكە Selcuk demir, 75 Numaralı Mühümme Deft-: erinin, transkipsiyon ve değerlendirilmesi,(s 1-171), Yuksek lisans tezi,(Erzurum:2008),S 8-25 234-235	گۈنگە دىارىكىن كەن ھەندەك كەمس ئەلەيەن وىخاپاندىن ئىدىعاكىرن كەن وان ئەف بەلگەنامە بۇ جارا ئېتكىن بىدەست 10. خىستە، لىن ئەف ئىدىعاتە دویرىن ڙ راستىي بەلگە كەن سالا ١١. بۇون كەن مە ل ئەرشىپين ئۇسمانى ل ئىستانبۇولىن بىدەست 12. ئىخستىبۇون، و بابەتىن كوشىتنا مير شەرەھخانى د تىيزا مە يە 13. دەكتورايىن دا بىاشى هاتىيە روهەنگىرن. دەقتەر مەھىمەيى زەرە ١٩، بىرازا ڙزەر ٦٦. زەعامەت ئەم ئەردەنە كە بەرھەم دەھاتىن كەن ئەتەن ئەھەن ئەھەن بەگلەرمەگىيەن ھەرەمەس ڙ دەھاتىن سنجىق بەگىي و زەعامەت 15. ڙ بۇ ئەفسەر خۇدايىن خزمەتلىن دەھاتىن تەرخان كەن بىزقەر بو : خليل على مراد، تاريخ العراق الاداري والاقتصادي فى العهد العثماني الثاني (١٦٣٨-١٧٥٠)، رساله ماجستير قدمت الى مجلس كلية الآداب فى جامعة بغداد (بغداد: ١٩٧٥)، ص ٢٩٥. جاۋىشى ھەرمانىرىپۇون دىۋانى ھەمایوونى دا ئەھرەن وان جىبىچىكىرنا فەرمائىن دىوانى بۇون ھەرەمەس پېشوارىزىكىدا باليوز مەھەنلىقىن بىانى د دىوانىن دا وەندەدەك كارىن دن. سپاھى : ھېرىئن سوارىپۇون دناف لەشكەرى ئىنگىشارى دا. 6. B.O.A,(Bab-I Asafi,Defterhane-I Amire defterleri,Defter no : A.NST.d. 1138),S 5. M. Dehqan, V. Genç, WHY WAS SHARAF KHĀN KILLED, İstanbul. Academia.edu مۇسىسە دائرة معارف الفقه الاسلامى، دانشئامە جەھان اسلام؟(ج : بىم، ج ١، ص ٧٨٥) 9. sval hareketler olarak celali avaklanmalari, S 421- serefhan.islam Ansiklopedisi.cult 11, (İstan بنظـ:-